

Ярина Богів
Національний університет “Львівська політехніка”,
доцент кафедри теорії права та конституціоналізму
Навчально-наукового інституту права,
психології та інноваційної освіти,
доктор юридичних наук, доцент
ORCID: 0000-0001-5819-2023
yaryna.s.bohiv@lpnu.ua

ПРИНЦИПИ ПРАВОСУДДЯ ЯК ОСНОВА ФУНКЦІОНУВАННЯ СУДОВОЇ СИСТЕМИ

<http://doi.org/10.23939/law2022.36.030>

© Богів Я., 2022

Анотація. У статті проаналізовано принципи правосуддя як основу функціонування судової системи. Зазначено, що упродовж останніх років збільшився науковий інтерес до гарантій реалізації конституційного права кожного на судовий захист, а також теоретичних основ і принципів (засад) здійснення правосуддя. Підкреслено, що конституційна модель державної влади, яка здійснюється на основі поділу самостійних органів законодавчої, виконавчої та судової влади, зумовила нові стимули розвитку українського суду в загальній системі органів державної влади.

Наголошено, що рівень довіри населення до влади визначається багатьма чинниками, зокрема й ефективністю захисту прав і свобод людини та громадянина судовими органами. Вказано, що Україна вже зробила певні кроки для формування ефективної системи правосуддя, з-поміж яких визначення концепції судової влади, реформування судової системи. Акцентовано на принциповій зміні статусу суду внаслідок посилення його самостійності та незалежності, що призвело до необхідності створення нових форм судоустрою та судочинства, заснованих на загальноновизнаних принципах правосуддя.

Розкрито теоретичні основи, зміст і природу цих принципів щодо їх впливу на судову діяльність. Розглянуто окремі аспекти, пов'язані з міжнародним закріпленням загальноновизнаних принципів діяльності судових органів в низці міжнародно визнаних документів. Наголошено на тому, що Україна, як правова, демократична, соціальна держава, яка впевненими кроками наближається до вступу в європейську спільноту, буде правосуддя в нашій державі на основі загальноновизнаних принципів, що знайшли своє відображення на рівні Основного Закону – Конституції України, а також отримали подальшу реалізацію в законах, які регулюють діяльність судових органів. Констатовано, що принципи права, як і принципи судочинства висловлюючи цілі та завдання права, його найбільш загальну сутність, абстрактну форму, будучи відправним, вихідним елементом – визначають правову реальність.

Ключові слова: правосуддя, судочинство, принципи правосуддя, судова система, судова влада, верховенство права, законність, гуманізм, розумні строки.

Постановка проблеми. Наша держава, як правова, демократична та соціальна, відповідно до ст. 3 Конституції України проголошує, що “права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави” [1]. Натомість, ст. 8 Основного Закону держави створює

підстави для гарантування безпосередньо на підставі Конституції України “звернення до суду для захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина ...” [1].

Натомість формування ефективної судової системи передбачає необхідність удосконалення нормативного регулювання різних сфер судоустрою та судочинства. Складність вирішення питань, що виникають при цьому обумовлена багатоаспектністю цієї системи, яка проявляється не лише на національному рівні, з огляду на європейський вибір України. При цьому різносторонність вітчизняної судової системи як і міжнародних судових органів, зокрема європейських, не має призводити до різночитання стандартів правосуддя.

Аналіз дослідження проблеми. Проблематика функціонування судової системи в Україні, її реформування, узгодження стандартів судочинства провідних країн світу з національною системою правосуддя були предметом дослідження багатьох вчених-фахівців різних галузей юридичної науки. Вказані питання піднімалися у працях В. Авер'янова, А. Борка, І. Бородіна, Н. Бортник, Т. Гарасиміва, І. Голосніченка, І. Жаровської, М. Кельмана, С. Ківалова, В. Ковальчука, І. Коліушка, В. Колпакова, В. Комарова, В. Кононенка, О. Корчинського, Т. Март'янової, Н. Оніщенко, В. Онопенка, В. Ортинського, О. Остапенка, В. Паліюка, М. Пип'яка, П. Рабіновича, С. Сливки, Л. Сопільника, С. Фурси, С. Шевчука, В. Шепітька, І. Шруб та інших.

Водночас, варто підкреслити той факт, що намагання України стати повноправним членом Європейського Союзу вимагає проведення наукових розвідок у цій сфері з метою адаптації національного законодавства до європейських вимог.

Мета статті – аналіз принципів правосуддя в аспекті можливості їх використання в ідентичному тлумаченні на національному рівні та на рівні міжнародних органів, що здійснюють функції суду.

Виклад основного матеріалу. Загальні принципи права (низка яких належить, зокрема, до регулювання судової діяльності) відповідно до ст. 38 Статуту Міжнародного суду [2] застосовуються для вирішення спорів поряд з нормами міжнародних договорів. Загальні принципи не лише сприяють уніфікації права різних держав, але й виступають допоміжним інструментом для подолання прогалин нормативної основи.

Єдність принципів правосуддя і системи національних судів для тих міжнародних органів, що здійснюють функції правосуддя, може стати підґрунтям вироблення загальних підходів до здійснення судової діяльності, а також створення передумов для формування єдиної уніфікованої системи органів, які забезпечують судові процедури щодо захисту прав особи, суспільства, держави на національному і міжнародному рівнях.

Принципи права загалом, і принципи правосуддя зокрема, є результатом рішень чи визначень відповідних владних або уповноважених осіб, а також інститутів. Виявлення певних закономірностей у ході наукових досліджень та їх подальша систематизація може бути основою для формування принципів, які надалі можуть отримати нормативне закріплення. Нормативне закріплення системи принципів сприяє забезпеченню інформованості всіх учасників правовідносин та безпосередньо впливає на правосвідомість. Водночас, система принципів надає певну допомогу та задає напрям розвитку правотворчості.

Розглядаючи питання процесуально-правового режиму, Д. Давидов висловлює тезу про те, що для його ефективності “важливу роль відіграють спеціалізовані (процесуальні) принципи, такі базові положення, які безпосередньо впливають на оптимальність кожного з видів процесуальних режимів” [3, с. 11]. З-поміж них дослідник вирізняє: “принцип поваги і дотримання прав особи; процесуальної рівності; об'єктивності; процесуальної економії; процесуальної справедливості (вмотивованості); гласності; процесуальної відповідальності; здійснення процесуальної діяльності; професіоналізму; незалежності суддів і посадових осіб, які здійснюють правозастосовну діяльність; безпосередності тощо” [3, с. 11].

Варто наголосити, що загальна система принципів призводить до стандартизації підходів (зокрема й за здійснення правосуддя). Натомість, для здійснення правосуддя важливою функцією системи принципів є можливість їх застосування у разі прогалин у законодавстві. Водночас, значення правосуддя насправді досить складно переоцінити, адже судам вдається змінити право, не скасовуючи формально норми. Але будь-яке тлумачення норми можливе лише в рамках існуючих принципів права, й передусім – принципів судочинства.

Принципи правосуддя закріплені в українському законодавстві. Так, Конституція України основними засадами судочинства визнає такі: “1) рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом; 2) забезпечення доведеності вини; 3) змагальність сторін та свобода в наданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості; 4) підтримання публічного обвинувачення в суді прокурором; 5) забезпечення обвинуваченому права на захист; 6) гласність судового процесу та його повне фіксування технічними засобами; 7) розумні строки розгляду справи судом; 8) забезпечення права на апеляційний перегляд справи та у визначених законом випадках – на касаційне оскарження судового рішення; 9) обов’язковість судового рішення” [1].

Доцільно також звернути увагу на принципи (засади) судочинства, що містяться в кодексах, які регулюють питання кримінального, цивільного та адміністративного судочинства. Так, ст. 7 КПК України містить загальні засади кримінального провадження, з-поміж яких вагоме значення мають: “1) верховенство права; 2) законність; 3) рівність перед законом і судом; 4) повага до людської гідності; 5) забезпечення права на свободу та особисту недоторканність; 6) недоторканність житла чи іншого володіння особи; 7) таємниця спілкування; 8) невтручання у приватне життя; 9) недоторканність права власності; 10) презумпція невинуватості та забезпечення доведеності вини; 11) свобода від самовикриття та право не свідчити проти близьких родичів та членів сім’ї; 12) заборона двічі притягувати до кримінальної відповідальності за одне і те саме правопорушення; 13) забезпечення права на захист; 14) доступ до правосуддя та обов’язковість судових рішень; ...” [4].

Основні принципи цивільного судочинства законодавець помістив у ст. 2 ЦПК України, і зарахував до них: “1) верховенство права; 2) повага до честі і гідності, рівність усіх учасників судового процесу перед законом та судом; 3) гласність і відкритість судового процесу та його повне фіксування технічними засобами; 4) змагальність сторін; 5) диспозитивність; 6) пропорційність; 7) обов’язковість судового рішення; 8) забезпечення права на апеляційний перегляд справи; 9) забезпечення права на касаційне оскарження судового рішення у випадках, встановлених законом; ...” [5].

Наймолодша галузь судочинства України – адміністративне судочинство, побудоване на таких засадах як: “1) верховенство права; 2) рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом; 3) гласність і відкритість судового процесу та його повне фіксування технічними засобами; 4) змагальність сторін, диспозитивність та офіційне з’ясування всіх обставин у справі; 5) обов’язковість судового рішення; 6) забезпечення права на апеляційний перегляд справи; 7) забезпечення права на касаційне оскарження судового рішення у випадках, визначених законом; 8) розумність строків розгляду справи судом; 9) неприпустимість зловживання процесуальними правами; 10) відшкодування судових витрат фізичних та юридичних осіб, на користь яких ухвалене судове рішення” [6].

Варто акцентувати увагу на принципі верховенства права, що є чи не найголовнішим конституційним принципом. У цьому контексті А. Баран висловлює тезу про те, що “верховенство права – це система державного і суспільного устрою, де права і свободи людини є найвищою цінністю, а їх забезпечення стає пріоритетом держави, де сама влада перебуває під контролем закону, обмежується правом, а саме право створює таку систему правовідносин, за якої максимально усуваються можливості свавілля чиновників, – людина може робити все, що законом не заборонено, а чиновники можуть робити тільки те і так, що і як передбачено законом. Принцип верховенства права – це принцип головно природного права як сукупність ідеальних, духовних і найвищою мірою справедливих понять про право” [7, с. 13–14].

Важливим є те, що принципи правосуддя отримали закріплення у міжнародно-правових актах. Так, Загальна декларація прав людини проголошує загальну рівність перед законом (ст. 7); принцип

гласності, справедливості, незалежності та неупередженості суду (ст. 10); презумпцію невинуватості (ст. 11) [8].

Міжнародний пакт про громадянські та політичні права людини та громадянина також закріплює згадані принципи (статті 9, 14) та доповнює перелік принципом розумного строку судового розгляду (ст. 9) [9].

У 1985 році Організацією Об'єднаних Націй було прийнято Основні принципи, що стосуються незалежності судових органів [10], а також Декларація основних принципів правосуддя для жертв злочинів та зловживання владою [11], в яких також було відображено деякі основи правосуддя.

Натомість, вказані міжнародно-правові акти носять лише декларативний характер і, на жаль, не містять систематизованого переліку принципів правосуддя, хоча його необхідність є очевидною і, на нашу думку, він міг би бути таким: гуманізм; справедливість; законність; презумпція невинуватості; здійснення правосуддя лише судом; незалежність суддів; гласність; рівноправність; розумний строк судочинства; право на оскарження.

Необхідно зазначити, що ці принципи правосуддя певною мірою знайшли своє відображення у статутах міжнародних судових органів універсального і регіонального характеру.

Зокрема, *принцип гуманізму* щодо відповідальності та пом'якшення покарання широко визнаний і на міжнародно-правовому рівні та знайшов відображення у низці багатосторонніх міжнародних договорів, насамперед – у міжнародних договорах про права людини, зокрема:

– у пункті 2 статті 11 Загальної декларації прав людини, ухваленій резолюцією ООН 10 грудня 1948 року [8];

– у пункті 1 статті 15 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, ухваленого 16 грудня 1966 року [9];

– у пункті 1 статті 7 Європейської конвенції про захист прав людини та основних свобод від 4 листопада 1950 року [12];

– у статті 9 Американської конвенції про права людини від 22 листопада 1969 року [13];

– у статті 49 Хартії Європейського Союзу про основні права [14];

Отже, широке застосування та багаторазове закріплення положень, що передбачають пом'якшення покарання або звільнення від відповідальності у певних випадках, свідчить про визнання принципу гуманізму у різних сферах правовідносин, зокрема й у сфері правосуддя.

Принцип справедливості також закріплений у низці міжнародно-правових документів:

– у статті 10 Загальної декларації прав людини [8];

– у статті 14 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права [9];

– у статті 1 Статуту Організації Об'єднаних Націй [2];

– у преамбулі, а також у пункті 1 статті 6 Європейської конвенції захисту прав людини та основних свобод [12].

Принцип законності закріплено у таких універсальних міжнародних актах:

– у преамбулі та у пункті 2 статті 11 Загальної декларації прав людини, прийнятої резолюцією ООН 10 грудня 1948 року [8];

– у пункті 1 статті 15, а також у статті 26 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, прийнятому 16 грудня 1966 [9];

– у пункті 3 статті 36 Статуту Організації Об'єднаних Націй [2];

– у статті 99 Женевської конвенції про поводження з військовополоненими, прийнятої 12 серпня 1949 [15];

– у статті 65, а також статті 67 Женевської конвенції про захист цивільного населення під час війни, прийнятої 12 серпня 1949 р. [16];

– у пункті 2 статті 60 Конвенції про права дитини від 20 листопада 1989 р. [17];

Окрім того, принцип законності закріплено в усіх договорах про права людини, прийнятих у рамках регіональних міжнародних організацій:

– у пункті 1 статті 6, а також пункті 1 статті 7 Європейської конвенції про захист прав людини та основних свобод від 4 листопада 1950 р. [12];

– статті 9 Американської конвенції про права людини від 22 листопада 1969 р. [13];

- у пункті 2 статті 7 Африканської хартії прав людини та народів 1981 р. [18];
- у статті 6 Арабської хартії прав людини 1994 р. [19];
- у пункті 1 статті 49 Хартії Європейського Союзу про основні права [14];

Принцип презумпції невинуватості закріплено у таких міжнародно-правових актах:

- Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (стаття 14.2) [9];
- Загальна декларація прав людини (стаття 11.1) [8];
- Європейська конвенція про захист прав людини та основних свобод (стаття 6.2) [12];
- Африканська хартія про права людини та народів (стаття 7) [18];

Принцип здійснення правосуддя лише судом також відображено в основних міжнародно-правових актах про права людини:

- Загальна декларація прав людини (статті 8 та 10) [8];
- Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (стаття 2) [9];
- Європейська конвенція про захист прав людини та основних свобод (статті 6, 9.3, 9.4, 14) [12];

Отже, на сучасному етапі значна кількість процесуальних законів, конституцій різних держав, а також міжнародно-правових актів про права людини закріпили принцип здійснення правосуддя лише законним судом.

Принципи незалежності суддів визнано та закріплено не лише національним законодавством більшості сучасних держав, а й на міжнародно-правовому рівні:

- у статті 10 Загальної декларації прав людини [8];
- у статті 14 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права [9];
- у пункті 1 статті 6, а також у статті 21 Європейської конвенції про захист прав людини та основних свобод [12];
- у статті 2 Статуту Міжнародного суду ООН [2];

У міжнародно-правових актах *принцип гласності* відображено так:

- Загальна декларація прав людини (стаття 10) [8];
- Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (стаття 14) [9];
- Європейська конвенція про захист прав людини та основних свобод (пункт 1 статті 6; стаття 40) [12];

Необхідно підкреслити, той факт, що визнання *рівності прав* усіх громадян незалежно від конкретних умов та обставин є значним досягненням новітньої історії. До міжнародно-правових документів, що визнають рівноправність, насамперед належить Загальна декларація прав людини. Принцип рівноправності є суттю цього документа. У тексті декларації цей принцип міститься у декількох статтях (статті 1; 2; 7; 10) [8].

Ще одним документом, який декларує рівність прав, є Міжнародний пакт про громадянські та політичні права, статтею 14 якого закріплено положення про те, що “всі особи рівні перед судами і трибуналами”, а статтею 26 також закріплено принцип рівності перед законом [9].

Метою Європейської конвенції про захист прав людини та основних свобод також є декларування та гарантування забезпечення прав людини (стаття 14). Рівноправність у сфері правосуддя закріплює пункт 1 статті 6 [12].

До значних міжнародних договорів, які визнають рівність прав, належить також Статут ООН. Цей принцип міститься у статтях 1.2, 13, 55 Статуту [2].

Принцип розумного строку судочинства закріплюють такі міжнародно-правові акти:

- Загальна декларація прав людини (стаття 9) [8];
- Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (стаття 14.3) [9];
- Африканська хартія прав людини та народів (стаття 7.d) [18];
- Європейська конвенція про захист прав людини та основних свобод (пункт 1 статті 6) [12].

Висновки. Підсумовуючи викладене вище можемо констатувати, що Україна, як правова, демократична, соціальна держава, яка впевненими кроками наближається до вступу в європейську

спільноту, будує правосуддя в нашій державі на основі загальноновизнаних принципів, що знайшли своє відображення на рівні Основного Закону – Конституції України, а також отримали подальшу реалізацію в законах, які регулюють діяльність судових органів.

Натомість варто зауважити, що загальноновизнаного систематизованого переліку принципів правосуддя не наведено ні в теоретичних дослідженнях, ні в нормативно-правових актах, однак, вочевидь така потреба існує. Не зайвим було б здійснити систематизацію та уніфікацію принципів і норм правосуддя і на національному, і на міжнародному рівні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України. Прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Статут Організації Об'єднаних Націй і Статут Міжнародного Суду. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010?lang=uk#Text.
3. Давидов Д. О. Процесуально-правовий режим: теоретико-прикладні засади: автореф. дис. канд. юрид. наук; спеціальність 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень. Львів: Національний університет “Львівська політехніка”, 2020. 21 с.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9–10. № 11–12. № 13. Ст. 88.
5. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 року № 1618-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 40–41, 42. Ст. 492.
6. Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 року № 2747-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 35–36, № 37. Ст. 446.
7. Баран А. В. Межі буття і дії позитивного права: теоретико-правовий аспект: автореф. дис. канд. юрид. наук; спеціальність 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень. Львів: Національний університет “Львівська політехніка”, 2020. 20 с.
8. Загальна декларація прав людини. Ухвалена резолюцією ООН 10 грудня 1948 року. URL: <https://www.coe.int/uk/web/compass/the-universal-declaration-of-human-rights-full-version>.
9. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права. Ухвалено 16 грудня 1966 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text.
10. Основні принципи незалежності судових органів. Схвалені резолюціями 40/32 та 40/146 Генеральної Асамблеї від 29 листопада та 13 грудня 1985 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_201#Text.
11. Декларація основних принципів правосуддя для жертв злочинів та зловживання владою. Прийнята резолюцією 40/34 Генеральної Асамблеї від 29 листопада 1985 року. URL: <https://khpg.org/1080460475>.
12. Європейської конвенції про захист прав людини та основних свобод від 4 листопада 1950 року. URL: <https://www.coe.int/uk/web/compass/the-european-convention-on-human-rights-and-its-protocols>.
13. Американская Конвенция о правах человека. Принята Межамериканской конференцией по правам человека 22 ноября 1969 г. в Сан-Хосе. Вступила в силу 18 июля 1978 г. URL: <http://hrlibrary.umn.edu/russian/instreet/Rzoas3con.html>.
14. Хартія основних прав Європейського Союзу : [пер. А. Пендак] // Ніццький договір та розширення Європейського Союзу. К., 2001. 124 с.
15. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими. Прийнята 12 серпня 1949. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153#Text.
16. Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни. Прийнята 12 серпня 1949 р. URL: https://ips.ligazakon.net/document/MU49006?ed=1949_08_12.
17. Конвенція про права дитини від 20 листопада 1989 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text.
18. Африканська хартія прав людини та народів. Прийнята в 1981 р. Асамблеєю глав держав та урядів Організації Африканської Єдності (ОАЄ) і набула чинності 1986 р. після її ратифікації державами-членами. URL: https://vue.gov.ua/%D0%90%D1%84%D1%80%D0%B8%D0%BA%D0%B0%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0_%D1%85%D0%B0%D1%80%D1%82%D1%96%D1%8F_%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2_%D0%BB%D1%8E%D0%B4%D0%B8%D0%BD%D0%B8_%D1%96_%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D1%96%D0%B2_1981.

19. Арабська хартія прав людини 1994 р. URL: https://www.wiki.uk-ua.nina.az/%D0%90%D1%80%D0%B0%D0%B1%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0_%D1%85%D0%B0%D1%80%D1%82%D1%96%D1%8F_%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2_%D0%BB%D1%8E%D0%B4%D0%B8%D0%BD%D0%B8.html.

REFERENCES

1. *Konstytutsiia Ukrainy*. [Constitution of Ukraine] Pryiniata Verkhovnoiu Radoiu Ukrainy 28 chervnia 1996 roku. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 1996. No. 30. St. 141.
2. *Statut Orhanizatsii Obiednanykh Natsii i Statut Mizhnarodnoho Sudu*. [The Charter of the United Nations and the Charter of the International Court of Justice]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010?lang=uk#Text.
3. Davydov D. O. *Protsesualno-pravovyi rezhym: teoretyko-prykladni zasady*. [Procedural-legal regime: theoretical and applied principles]: avtoref. dys. kand. yuryd. nauk; spetsialnist 12.00.01 – teoriia ta istoriia derzhavy i prava; istoriia politychnykh i pravovykh uchen. Lviv: Natsionalnyi universytet “Lvivska politehnika”, 2020. 21 s.
4. *Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy*. [Criminal Procedure Code of Ukraine]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651>.
5. *Tsyvilnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy* [Civil Procedure Code of Ukraine] vid 18 bereznia 2004 roku No. 1618-IV. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 2004. No. 40–41, 42. St. 492.
6. *Kodeks administratyvnoho sudochynstva Ukrainy*. [Code of Administrative Procedure of Ukraine] vid 6 lypnia 2005 roku No. 2747-IV. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 2005. No. 35–36, No. 37. St. 446.
7. Baran A. V. *Mezhi buttia i dii pozytyvnoho prava: teoretyko-pravovyi aspekt*. [Limits of existence and action of positive law: theoretical and legal aspect]: avtoref. dys. kand. yuryd. nauk; spetsialnist 12.00.01 – teoriia ta istoriia derzhavy i prava; istoriia politychnykh i pravovykh uchen. Lviv: Natsionalnyi universytet “Lvivska politehnika”, 2020. 20 s.
8. *Zahalna deklaratsiia prav liudyny*. [Universal Declaration of Human Rights]. Ukhvalena rezoliutsiieiu OON 10 hrudnia 1948 roku. URL: <https://www.coe.int/uk/web/compass/the-universal-declaration-of-human-rights-full-version>.
9. *Mizhnarodnyi pakt pro hromadianski ta politychni prava*. [International Covenant on Civil and Political Rights]. Ukhvaleno 16 hrudnia 1966 roku. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text.
10. *Osnovni pryntsyipy nezalezhnosti sudovykh orhaniv*. [Basic principles of judicial independence]. Skhvaleni rezoliutsiiami 40/32 ta 40/146 Heneralnoi Asamblei vid 29 lystopada ta 13 hrudnia 1985 roku. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_201#Text.
11. *Deklaratsiia osnovnykh pryntsyipiv pravosudivstva dlia zhertv zlochyniv ta zlovzhyvannia vladoiu*. [Declaration of Basic Principles of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power]. Pryiniata rezoliutsiieiu 40/34 Heneralnoi Asamblei vid 29 lystopada 1985 roku. URL: <https://khpg.org/1080460475>.
12. *Ievropeiskoi konventsii pro zakhyst prav liudyny ta osnovnykh svobod*. [European Convention on the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms], vid 4 lystopada 1950 roku URL: <https://www.coe.int/uk/web/compass/the-european-convention-on-human-rights-and-its-protocols>.
13. *Amerykanskaia Konventsiia o pravakh cheloveka*. [American Convention on Human Rights]. Pryiniata Mezhamerykanskoii konferentsiieiu po pravam cheloveka 22 noiabria 1969 h. v San-Khose. Vstupyla v sylu 18 yulia 1978 h. URL: <http://hrlibrary.umn.edu/russian/instree/Rzoas3con.html>.
14. *Khartiia osnovnykh prav Yevropeiskoho Soiuzu*. [Charter of Fundamental Rights of the European Union. Treaty of Nice and expansion of the European Union] : [per. A. Pendak] // Nitstskyi dohovir ta rozshyrennia Yevropeiskoho Soiuzu. K., 2001. 124 s.
15. *Zhenevska konventsiiia pro povodzhennia z viiskovopolonenyi* [Geneva Convention on the Treatment of Prisoners of War]. Pryiniata 12 serpnia 1949. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153#Text.
16. *Zhenevska konventsiiia pro zakhyst tsyvilnoho naseleattia pid chas viiny*. [Geneva Convention on the Protection of the Civilian Population in Time of War]. Pryiniata 12 serpnia 1949 r. URL: https://ips.ligazakon.net/document/MU49006?ed=1949_08_12.
17. *Konventsiiia pro prava dytyny*. [Convention on the Rights of the Child] vid 20 lystopada 1989 roku. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text.
18. *Afrykanska khartiia prav liudyny ta narodiv*. [African Charter on Human and Peoples' Rights]. Pryiniata v 1981 r. Asambleiieiu hlav derzhav ta uriadiv Orhanizatsii Afrykanskoii Yednosti (OAI) i nabula chynnosti 1986 r. pislia yii ratyfikatsii derzhavamy-chlenamy. URL: <https://vue.gov.ua/%D0%90%D1%84%D1%80%D0%B8%D0>

%BA%D0%B0%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0_%D1%85%D0%B0%D1%80%D1%82%D1%96%D1%8F_%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2_%D0%BB%D1%8E%D0%B4%D0%B8%D0%BD%D0%B8_%D1%96_%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D1%96%D0%B2_1981.

19. *Arabska khartiia prav liudyny*. [Arab Charter of Human Rights]. 1994 r. URL: https://www.wiki.uk-ua.nina.az/%D0%90%D1%80%D0%B0%D0%B1%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0_%D1%85%D0%B0%D1%80%D1%82%D1%96%D1%8F_%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2_%D0%BB%D1%8E%D0%B4%D0%B8%D0%BD%D0%B8.html.

Дата надходження: 13.09.2022 р.

Yaryna Bohiv

Lviv Polytechnic National University,
Professor of the Department of Theory and Philosophy Law,
Constitutional and International Law of the Educational-Scientific
Institute of Jurisprudence, Psychology and Innovative Education,
Doctor of Law, Professor
ORCID: 0000-0001-5819-2023
yaryna.s.bohiv@lpnu.ua

PRINCIPLES OF JUSTICE AS THE BASIS OF THE FUNCTIONING OF THE COURT SYSTEM

The article analyzes the principles of justice as the basis for the functioning of the judicial system. It is noted that in recent years there has been increased scientific interest in the guarantees of the realization of everyone's constitutional right to judicial protection, as well as the theoretical bases and principles (fundamentals) of the administration of justice. It is emphasized that the constitutional model of state power, which is carried out on the basis of the division of independent bodies of legislative, executive and judicial power, caused new incentives for the development of the Ukrainian court in the general system of state authorities.

It is emphasized that the level of trust of the population in the authorities is determined by many factors, in particular, the effectiveness of the protection of the rights and freedoms of a person and a citizen by judicial bodies. It is indicated that Ukraine has already taken certain steps to form an effective justice system, including defining the concept of judicial power and reforming the judicial system. Emphasis is placed on the fundamental change in the status of the court as a result of strengthening its autonomy and independence, which led to the need to create new forms of the judicial system and judicial procedure based on universally recognized principles of justice. The theoretical foundations, content and nature of these principles are revealed in relation to their impact on judicial activity.

Some aspects related to the international consolidation of generally recognized principles of the activity of judicial bodies in a number of internationally recognized documents are considered. It was emphasized that Ukraine, as a legal, democratic, social state, which is steadily approaching the accession to the European community, builds justice in our state on the basis of universally recognized principles, which were reflected at the level of the Basic Law – the Constitution of Ukraine, and also received further implementation in the laws that regulate the activities of judicial bodies. It has been established that the principles of law, as well as the principles of judicial procedure, expressing the goals and objectives of law, its most general essence, abstract form, being the starting point, the starting element, determine the legal reality.

Key words: justice, judiciary, principles of justice, judicial system, judicial power, rule of law, legality, humanism, reasonable terms.